

ALLAH'IN KUDRETİ VE HİKMETİ

DEVE ÖRNEĞİ

Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi kemâ yenbeğî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahibihî ve men tebi'ahû bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibîne't-tâhirîn...

a. Terviye Günü: Zilhicce'nin Sekizi

Yevm-i terviye, Zilhicce'nin sekizi. Terviye kelimesi, “r” harfi önde; *revâ-revva-yü-revvi-terviyeten*.

Revâ-yervâ, “suya kanmak” demek. *Terviye* de “suya kandırmak” demek. Hacılar hacca gidecek; yolda su, çeşme, kuyu bulunmaz; develeri iyice suya kandıralım da yola, sefere hazır olsun diye sefere hazırladıkları, iyice su içirdikleri gün.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allahu Teâlâ hazretleri buyuruyor ki;

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

E felâ yenzurûne ile'l-ibili keyfe hulikat.

“Şu devenin -deve denilen mahlûkun, bineğinin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı? Devenin nasıl yaratıldığına dikkat etmezler mi?”¹

Demek ki devenin yaratılışında olağanüstü hikmetler, dikkati çeken özellikler var.

Hakikaten devenin hörgücü yani devenin sırtındaki kambur gibi görünen şey, onun için su ve gıda deposudur. Deve oraya gıdasını depo eder ve günlerce şu uçsuz bucaksız kum çöllerinde yürüyebilir. Su içmeden, gıda bulamasa, su bulamasa vücudu mütehammildir, ona göre yaratılmıştır. Sırtında deposu vardır. Ayakları da, tabanı çok geniştir, kuma batmaz. Atın ayağı gibi tırnaklı olsa kumun içine gömülecek ama yaygın olduğu için bastığı zaman kuma batmadan gider. Yani Cenâb-ı Mevlâ iklimin ve bölgenin şartlarına göre son derece hikmetli yaratmış.

Her varlığın yaşadığı ortamla uyumu var. Deve de bu çöl iklimine uyumlu yaratılmış.

¹ 88/Gâşiye, 17.

İbret; yaratan Allah'ın kudretini, hikmetini ve nelere kâdir olduğunu gösteriyor. Bakıp insan anlayacak; “Allah Allah, benim bindiğim başka hayvanlardan farklı. Bak Türkiye’de bindiğim atın şekli, şemâili, ayağı başka türlü; buradaki devenin şekli, şemâili, ayağı başka türlü. İmkânları başka türlü.” diyecek. Buna mukabil, kutuplardaki başka mahlûkları, suyun içinde yaşayan mahlûkları alalım. Orada da kürklere bürünmüş oluyor, uzun tüylerle soğuktan korunmuş oluyor.

Her şey hikmetli. Her şey güzel.

İşte yarın, develeri böyle çok çok suya kandırıp Arafat’a doğru gitmenin hazırlık günü. Kitaplarda -benim okuduğum kadarıyla- bir mânası daha yazılıyor; terviye, rüyayı tabir etmek, yorumlamak, görülen bir rüya üzerinde düşünmek, onu açıklamaya, anlamaya, anlatmaya çalışmak mânasına geliyormuş. O zaman rüya kelimesiyle de ilgili olmuş oluyor. Onun da izahını şöyle yapıyorlar:

b. Hz. İbrahim A.S. ve Kabe

Buralarda İbrahim *aleyhisselam* ile ilgili hatıralar dolu. Kâbe-i Müşerrefe'nin bir bakıma oğlu İsmail ile dördüncü defa, beşinci defa bina edilmesi sırasında... Kâbe'nin bânisi yani Kâbe'yi inşa eden kimse İbrahim *aleyhisselam*'dır. Sonra burada, Mekke'de insanlar yokken, meskun mahal değilken Allah'ın emri, işareti üzerine hanımı Hacer validemizi ve küçük yavrusu İsmail'i getirip de bu ekin bitmeyen kayalıkların arasında, kumlarla dolu olan ıssız vadiye bırakan İbrahim *aleyhisselam*. Ve İbrahim *aleyhisselam*'ın burada ne kadar Allah'a bağlı, ne kadar ihlâslı, ne kadar fedakâr, ne kadar büyük imtihanları, ne kadar büyük, üstün bir tavır sergileyerek, ahlâk göstererek başardığını anlıyoruz.

Kendi kendimize soralım;

Rüya görsek, kesin olarak anlasak, sevdiğimiz hanımımızı, sevdiğimiz biricik sevgili yavrumuzu böyle ıssız bir yere bırakır mıyız?

İbrahim *aleyhisselam*'ın acaba tabiati, ahlâkı, mizacı nasıldı?

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ

*Inne İbrâhîme le-halîmun evvâh.*² “İbrahim *aleyhisselam* halim selim bir insandı. Çok âh u enîn eyleyen, çok gözü yaşlı bir insandı. Çok merhametli bir insandı.”

Hatta “İbrahim” kelimesinin -kelime izahı olarak- *ebun rahîmun* yani çok rahmetli, merhametli baba mânasına geldiğini bile söylerler. Bu kadar merhametli, bu kadar gözü yaşlı, bu kadar şefkatli, bu kadar halim selim, bu kadar duygulu bir insan.

Allahu Teâlâ hazretleri emrediyor; çok sevdiği hanımını ve yıllar yılı bekleyip de “Ah bir erkek çocuğum olsun...” deyip de oğlu olmadan yıllar geçtikten sonra doğmuş olan kıymetli oğlunu... Evladı olmayan bir insanın seneler geçer de bir evladı olursa nasıl memnun olur. “Yahu ben tedavi gördüm kaç sene, sekiz sene, on sene, nihayet bir evladım oldu!” diye nasıl bakar evladına...

Böyle kıymetli oğlunu buraya getiriyor. Kâbe'nin olduğu yer; işte Cebel-i Ebû Kubeys

² 11/Hûd, 75.

var -kralın sarayının olduğu yer- bu tarafta kalenin olduğu taraf var, bu tarafta Şamiye mahallesinin olduğu yer var, ortası çukur. Üç tarafı dağlar ile çevrili dağ yamacı. Aşağı tarafı da *Mesvele* veya *Misvele* denilen kısım; o da yukarıdan sular, yağmurlar, seller geldiği zaman suların akıp gittiği aşağı taraf. Ekin bitmez bir vadi olduğunu Kur’ân-ı Kerîm bildiriyor.

بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ

*Bi-vâdin ğayri zî zer’in inde beytike’l-muharrem.*³ “Muhterem mâbedinin yanındaki ekin bitmez vadi.”

Buradan, *inde beytike’l-muharrem* sözünden biliyoruz ki Kâbe’nin aslı ta eskilere, Âdem *aleyhisselam* zamanına gidiyor. Ama Nuh tufanı olmuş; kumlar, seller kapatmış, belirsizleşmiş. Yeri yok. İbrahim *aleyhisselam* yeniden yapacak. Allahu Teâlâ hazretlerinin emriyle, orası böyle ekin bitmez, kenarları taşlık, ortası kumluk bir vadi iken oraya getiriyor, oğlunu ve hanımını bırakıyor. Bir torba

³ 14/İbrahim, 37.

yiyecek, bir kırba içecek bırakıyor. Ondan sonra “Siz burada kalın.” diyor, “Allah’a ısmarladık.” diyor; yürüyüp gidiyor. Kâbe’yi görebileceği kadar uzak bir yere gelip dönüyor, ellerini kaldırıp dua ediyor;

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ
عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ
أَفْعِدَّةَ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

*Innî eskentü min zürriyetî bi-vâdin ğayri zî zer'in inde beytike'l-muharremi Rabbenâ li-yukîmu's-salâte fec'al ef'ideten mine'n-nâsi tehvî ileyhim verzukhüm mine's-semerâti leallahüm yeşkurûn.*⁴ “Yâ Rabbi senin emrin üzere hanımımı, çocuklarımı buraya ben yerleştirdim.”

Ölmeyeceğini biliyor, yani ölüme terk etmiyor. Çünkü Allah'ın vaadi haktır. Peygamberler Allah'ın vaadinin hak olduğunu herkes-ten iyi bilirler. Peygamberler itimatları,

⁴ 14/İbrahim, 37.

imanları en yüksek insanlardır. Musa *aleyhisselam*'ı da, Firavun ordusuyla kovaladı. Musa *aleyhisselam* kavmiyle kaçtı, kaçtı, önüne derya geldi; kaçacak yer kalmadı. Arkadan Firavun'un ordusu geliyor, sıkıştı.

قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّآ لَمُدْرَكُونَ

*Kâle ashâbu Mûsâ innâ le-mudrekûn.*⁵
“Musa *aleyhisselam*'ın ashabı dediler ki; ‘Eyvah, yakalanacağız işte, bitti, kaçacak yer kalmadı. Önümüz deniz, düşman da üstümüze doğru geliyor!’”

Musa *aleyhisselam* o zaman ne dedi?

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

Kâle kellâ. “Hayır, asla, katiyen öyle olmayacak!” *Inne maiye rabbî.* “Rabbim benimle beraber. Rabbim benim yanımda.” *Se-yehdîn.* “Bize yol gösterecek. Çareyi ben bilmiyorum ama Rabbim bir yol gösterecek.”⁶

⁵ 26/Şuarâ, 61.

⁶ 26/Şuarâ, 62.

İmana bak... Daha henüz ne olacağını bilmiyor ama biliyor ki Firavun'un eline düşmeyecek, Allah koruyacak.

Peygamber Efendimiz Sevr dağına Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimizle saklandı. Sevr dağı Medine yolunda değil, Yemen tarafında.

Kendilerini takip eden insanları şaşırtmak için o tarafa gittiler.

O taraftaki Sevr dağının üstüne ki ben bir buçuk saatte arkadaşlarla çıktım. -Gencim ben.- Çıktım. Yukarıya çıktığım zaman nefes alışverişimde sanki ciğerimden parçalar ağızımdan çıkacak sandım; nefes alırken ağızımdan alev çıkıyor gibi oluyordu, ciğerim parçalanacak da parçaları ağızıma gelecek diye korktum.

O kadar yüksek yere çıktı. Mağaraya saklandılar. Ama Kureyş izleri takip ede ede oralara kadar geldi, aradı, buldu. Bu kayalık diyarda Peygamber Efendimiz ile Ebû Bekr-i Sıddîk'ın izini arayıp mağaranın ağızına kadar geldiler. Ebû Bekr-i Sıddîk diyor ki;

“Eğilseler bizi görecekler.”

O kadar yakın.

O zaman ne dedi Peygamber-i Zîşanımız, *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz?

لَا تَحْزَنُ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

Lâ tahzen. “Yâ Ebû Bekir, mahzun olma, üzülme. Ne korkuyorsun?” *Innellâhe meanâ.* “Allah bizim yanımızda.”⁷ dedi.

O da aynı şey. Yani Musa *aleyhisselam* gibi Rabbinin yanında olduğunu biliyor.

Biz de bilirsek, biz de buna kuvvetle inanırsak, biz de kuvvetli iman sahibiyiz. Allah her yerde hâzır ve nâzır; her yaptığımızı görüyor. Bizim Allah’a güzel kulluk etmemiz lazım. O’nun huzurundayız. Huzurda olmanın edebini takınmamız lazım.

Bütün bu izahlardan sonra İbrahim *aleyhisselam*’ın rüyasına geliyoruz. Rüyada kendisine sevgili oğlu İsmail’i “Oğlunu kurban et.” diye kurban etmesi emrolundu. Kesin.

Biliyorsunuz peygamberlere gelen vahiy çeşitli şekillerde gelir. Vahyin çeşitli gelişleri

⁷ 9/Tevbe, 40.

arasında bir şekli de rüyâ-yı sâlihadır, rüyâ-yı sâdikadır, sadık rüyadır.

İbrahim *aleyhisselam* rüyada oğlunu kesme emrini alınca... Oğlunu Hacer valide-mizle buraya, insanın olmadığı yere bıraktı da ondan sonra zemzem kuyusu çıktı. Başkaları geldiler, burada zemzem kuyusu görünce izin istediler, dediler ki;

“Bu kuyu kimin?”

“Benim. Bizim.”

“Müsaade eder misiniz; biz burada kuyu olduğunu bilmiyorduk, güzelmiş suyu, âbı, havası. Burada biz de oturabilir miyiz?”

“E gelin, oturun.”

Komşular geldi. Ondan sonra İsmail *aleyhisselam* onlardan birinin kızıyla evlendi. Sonra İbrahim *aleyhisselam* arada gelip onları dolaşıyordu. Beraber Kâbe’yi bina ettiler.

İşte “İsmail’i keseceksin, kurban edeceksin.” diye emir gelince...

Zilhicce’nin yedisinde görmüş. Zilhicce’nin sekizi, yevm-i terviye; yani rüyanın yorumu üzerinde düşündüğü gün, rüyayı

düşündüğü gün, “Rüyanın mânası acaba ne ola ki? Bundan işaret nedir ki? Bu rüya karşısında ben ne yapmam lazım?” diye düşündüğü gün. Bu terviye günü, hani rüyayı yorumlamak mânasından da geliyor diyenler var. İşte düşündü, ondan sonra arefe gününde oğlu İsmail’e dedi ki;

يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ

Yâ büneyye innî erâ fi'l-menâmi ennî ez-behuke. “Rüyada emrolundu bana, seni kesiyorum diye gördüm. Seni kurban etmem gerekiyor.” dedi.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
6 Zilhicce 1417 / 14.04.1997
Mekke

[Bütün HAC VE UMRE SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

